

INCENTIVACIÓ DE LA LECTURA

LLEGIR ÉS CRÉIXER. Estratègies afavoridores del gust per la lectura

Jaume CENTELLES

INTRODUCCIÓ

Borges afirmava que “una biblioteca és una porta oberta al temps” i Sara Thomson imagina que un dia “un llibre s'obre girant sobre frontisses silencioses i un lloc que mai abans no havies vist et dona la benvinguda”. I, és clar, es tracta d'això precisament, d'obrir portes o finestres, de viatjar per paisatges escrits anteriorment, de recórrer espais infinits, de trobar els tresors que s'amaguen a les planes dels llibres. Però per trobar aquests tresors cal disposar d'un bon mapa que tingui les indicacions precises, els camins correctament marcats i la “X” ben visible. Si volem que els nostres exploradors que són els infants trobin —es trobin amb— el llibre haurem de dissenyar estratègies que ho permetin perquè si no correm el risc que obrin la porta equivocada, que passin de llarg, o pitjor encara, que no trobin el llibre.

La lectura segueix sent una de les principals preocupacions dels mestres. Tot i que s'ha avançat força en la definició dels itineraris lectors i la manera com els infants aprenen a llegir, periòdicament apareixen informes comparatius amb altres països i altres realitats que ens fan reflexionar sobre el nostre quefer diari.

Bé, sabem de les dificultats amb què ens trobem. Normalment són:

- ✓ La pròpia complexitat de l'aprenentatge. És una dificultat inherent a l'activitat. L'alumne ha d'estar atent a descodificar uns signes i, a més, ha d'estar atent al seu significat. Ho sabem: és difícil aprendre a llegir!
- ✓ Un segon obstacle és la rigidesa del sistema educatiu. Tothom ha d'aprendre a la mateixa edat les mateixes coses. Aquesta situació també la coneixem i fem els esforços per permetre que cadascú tingui una atenció individualitzada i pugui anar al seu ritme.
- ✓ Una altra realitat té a veure amb la pròpia història de cadascú. És sabut que un infant que ha vist llegir al seu voltant, un infant a qui han contat contes, tindrà un accés més fàcil al seu camí com a lector.
- ✓ Altres circumstàncies són de caire general: la valoració social de la lectura, l'escàs ús de les biblioteques, la concentració de grans editorials multinacionals que es regeixen per les lleis del mercat, la influència de la televisió, etcètera.

L'animació o invitació a la lectura no és una tasca fàcil perquè no és quelcom que es pugui mesurar, no hi ha fórmules matemàtiques ni receptes màgiques que donin un resultat exacte i segur. L'escriptora Rocío Gil opina que aconseguir que un infant s'afeccioni a la lectura és una labor lenta però constant, perquè la lectura és un sentiment com tots els sentiments. I perquè aquest sentiment vagi entrant en la nostra vida cal tenir molta paciència. D'igual forma s'expressava el poeta alemany Rainer Maria Rilke quan explicava que per escriure un sol vers necessitava totes les vivències possibles, que no n'hi havia prou amb tenir sentiments. I comentava les llargues hores passades a la vora del mar, mirant les onades, sentint les gavines, navegant els matins i les nits, sempre a la recerca de les experiències que l'il·luminessin. Rilke pregonava la contemplació, la calma, el gust per les coses fetes a poc a poc, ben fetes.

A poc a poc i per contagi. Del que es tracta és de facilitar un entorn en el qual el llibre i la lectura formin part de manera natural, quotidiana, de la vida escolar.

A continuació esbossarem algunes activitats fàcils d'organitzar. Les fem des de fa un grapat d'anys a l'escola Sant Josep – el Pi de l'Hospitalet. N'hem triat deu, a tall d'exemple.

1. TRIAR UN BON LLIBRE

De la mateixa manera que no li donaríem un bistec a un nadó haurem de triar les lectures adequades per a cada edat. Per a un infant de set anys serà complicat entendre una novel·la de Laura Gallego, posem per cas. Primer caldrà conèixer el llibre que posem a les seves mans, fullejar-lo, llegir-lo. L'aspecte de la coberta, les il·lustracions, el nombre de pàgines, el format, el tema, tot té la seva importància. La nostra experiència és capital, i si tenim dubtes sempre podem consultar els experts, els bibliotecaris, els altres infants.

La lectura ha de significar descoberta i ha d'arrossegar el nen o la nena a un esforç per comprendre, per desemascarar els misteris i els enigmes que ens proposen els autors. És per això que haurem de posar a mans dels infants aquells llibres que els submergeixin en l'aventura, aquelles lectures que propiciïn el contacte directe amb un text que ha de ser recreat —creat de nou— imaginat i viscut.

Algunes activitats per conèixer el fons de ficció i documental són:

1.1. El llibre estimadíssim del mes (o de la setmana).

Hi ha algunes lectures que són especialment recomanables i convé que tothom les conegui. Per això habilitem un espai on exposar aquestes joies. Un faristol en lloc ben visible i accessible per tal que durant uns dies qui vulgui pugui fullejar-lo. També podem fer alguna activitat participativa al voltant de la lectura o dels personatges que hi apareixen.

1.2. Les lectures recomanades.

El taulell d'anuncis és un bon lloc per reservar un espai a les recomanacions. La fotografia de l'infant amb el llibre que recomana i una frase entusiasta sol ser suficient.

1.3 Les presentacions.

A l'inici de curs la biblioteca d'aula està buida. Així, cada llibre —o grup de llibres— que es va incorporant és convenientment presentat i tastat abans de formar part de la col·lecció.

Els llibres que es compren per a la biblioteca d'escola també han de ser presentats periòdicament. Una acció que fem normalment és el "dòmino del llibres". Preparam els llibres que volem presentar i deixem que cada infant en triï un. Després deixem que descobreixin el seu contingut i els proposem formar un dòmino. Cadascú va col·locant el seu llibre i explicant quin punt en comú té amb el precedent, atenent diversos indicadors (el mateix autor o il·lustrador, la mateixa editorial, els personatges que hi apareixen, el tema, un detall a la portada, etcètera).

2. CREAR UN CLIMA ACOLLIDOR

La biblioteca és la casa del llibres, no és un magatzem. Si el lloc és agradable, si els llibres estan accessibles, les prestatgeries obertes, estem creant les condicions per a una trobada fantàstica entre un infant i un llibre.

Algun expositor on poder presentar novetats, un peluix dels personatges preferits, una planta misteriosa, una peixera amb peixos, els llibres ben ordenats, ben classificats, seients còmodes, cartells, etcètera, empenyen els infants a anar a buscar llibres.

3. TROBAR ESPAIS DINS L'HORARI

A l'horari setmanal es programen accions periòdiques que permetin el contacte amb els llibres. Algunes d'aquestes accions són:

3.1. El verset de cada dia. A primera hora, en el moment de passar llista, s'escriu a la pissarra, a sota de la data, un pensament, una frase o un petit vers que es llegit i comentat. Queda anotat durant tot el dia.

3.2. Els amics de la lectura, també anomenats "padrins de lectura", és una acció setmanal en la qual els alumnes de cycle superior comparteixen una sessió amb els infants de cycle inicial i els ajuden en el seu aprenentatge lector.

3.3. Llegim (lectura lliure, estratègica, globalitzada, individual i momentània). Una sessió setmanal en la qual tothom es dedica a llegir allò que ha triat. Es tracta de valorar aquest moment important i silenciós en què l'infant té l'oportunitat de copsar la implicació dels mestres, conserges, cuineres, etcètera, en aquest acte col·lectiu d'amor envers els llibres.

4. LA LECTURA EN VEU ALTA

Llegir en veu alta permet interioritzar molt millor el text, com si poséssim la banda sonora a una pel·lícula. Amb l'únic suport de la veu es poden recrear els ambients i diferenciar els personatges —procurant no caure en la caricatura.

És convenient trobar moments cada dia per a la lectura en veu alta. Aquesta lectura la pot fer el propi mestre o l'alumnat. En el cas dels alumnes cal que la lectura estigui preparada d'antuvi, que l'infant hagi tingut uns dies per entrenar, per absorbir el sentit, per trobar-se amb el mestre en privat i repassar el ritme, la intensitat, la musicalitat, els silencis.

El mestre que llegeix, o dramatitza, està servint de model als infants i ja sabem com n'és d'important tenir un model a copiar.

Una activitat que fem un dia a la setmana, a l'hora de l'esbarjo, és la “roda de contes” on els nois i les noies de cicle mitjà i superior llegeixen en veu alta —a tothom qui vulgui anar a la biblioteca— un capítol d'un llibre, un conte, una redacció pròpia o un text informatiu sobre els trens, els dinosaures o el sistema solar, per exemple.

5. LA CLASSE VA DE COMPRES

Hi ha un primer procés que consisteix a determinar què hem de comprar. Amb l'ajut dels catàlegs de les editorials, les recomanacions de revistes especialitzades i els desigs dels alumnes, els mesos d'abril i desembre, l'alumnat de sisè curs de primària s'encarrega d'anar a la llibreria a gestionar la compra. És una activitat estimulant.

Cada alumne disposa d'una part del pressupost. Prèvia cita amb el llibreter, el grup es presenta a la llibreria on és informat del procés del llibre, de la distribució de les seccions, dels preus i descomptes, etcètera. Després es busquen, s'encarreguen, es troben, es trien i es compren els llibres que la resta d'alumnes del centre ha demanat. Per exemple si el grup de segon estan fent un projecte sobre les flors o els taurons, buscarem materials de suport a les seves investigacions. Com a acció educativa, la visita a la llibreria és excel·lent.

6. ELS AUXILIARS DE BIBLIOTECA

Formar els alumnes com a usuaris autònoms és fonamental. La biblioteca és seva, ells són qui en fan ús i els qui han de col·laborar en el seu manteniment i funcionament.

Els nois i noies dels cicles mitjà i superior tenen l'oportunitat de ser *auxiliars de biblioteca* durant un període de temps preestablert de dues setmanes. Durant aquests dies aprenen a conservar l'ordenació dels llibres a les prestatgeries, repassen els conceptes d'alfabetització, atenen el servei de préstec a les hores en què aquest funciona, organitzen el servei de *bibliopati* a l'espai habilitat a

l'efecte amb els materials de lectura recreativa, mantenen actualitzat el taulell de notícies, elaboren el concurs del mes i el joc del personatge misteriós.

És una obvietat afirmar que la participació dels alumnes en la gestió i organització de la biblioteca els està ajudant en la seva formació com a lectors. Hi ha, a més, un aspecte intrínsec en aquesta manera d'entendre la vida escolar en la qual es potencien els lligams afectius amb l'espai i els llibres per complementar la idea d'aconseguir que la biblioteca sigui un dels eixos al voltant del qual gira la vida intel·lectual i social de l'escola.

7. CAFÈ I LLIBRES

A l'escola s'organitzen unes reunions per a pares i mares, de participació lliure, informals, que anomenem cafè i llibres.

Són unes tertúlies on es tracten temes relacionats amb la lectura, com els àlbums il·lustrats, la narració de contes, les novetats editorials, serveis que ofereixen les biblioteques, etcètera.

Tenen una periodicitat bimensual i es fan en horari escolar, de 3 a 5 de la tarda. Es tracta d'apuntar camins, de trobar criteris i de discutir sobre els llibres.

L'equip de biblioteca s'encarrega de convocar els pares i de tenir l'espai a punt. S'intenta crear un ambient amistós i cordial on tothom se senti acollit i respectat. Dos mestres condueixen les sessions, moderen els debats, recullen les informacions aportades i aixequen acta de cada sessió.

8. COMPARTIM LECTURES.

La vida escolar no queda circumscrita a l'espai físic del centre. És bo conèixer altres realitats, compartir inquietuds, saber que formem part d'un tot anomenat ciutat o país. Per això, sempre que es pot des de l'escola afavorim les accions conjuntes amb d'altres centres educatius. Un parell d'activitats relacionades amb la lectura són:

8.1. Visitem la biblioteca pública del barri

És una altra manera de cultivar la necessitat de descoberta dels infants, d'uns infants investigadors que van a la recerca de les respostes als innombrables dubtes. Organitzar visites periòdiques a la biblioteca permetrà que la coneguin i s'habituin a tornar amb els familiars, potser. Procurem fer d'aquesta visita un acte festiu, sense presses, on es pot remenar entre els prestatges, agafar un llibre i fullejar-lo, deixar-se seduir per un descobriment ocasional, asseure's, obrir un llibre i somiar.

8.2. La Lliga dels llibres, una altra activitat engrescadora en què participen cada curs més de vint grups escolars (al voltant de 450 alumnes de cinquè de primària) de la ciutat. Està organitzada pel Servei de Biblioteques de l'Hospitalet i té com a principals objectius engrescar en el plaer de la lectura, reforçar l'hàbit, el domini i la comprensió lectora,

apropar les biblioteques de la ciutat i oferir un ventall de llibres que permetin conèixer diversos tipus d'estils narratius.

A cada grup d'alumnes se li facilita un lot de 15 llibres de temes variats, els mateixos llibres per a tothom. La participació en aquests jocs és col·lectiva: cada grup ha de llegir els títols proposats. Cada alumne pot llegir-ne tants com vulgui.

9. CLUB DE LECTURA AMB ELS MESTRES

S'organitzen amb l'objectiu de compartir lectures i trobar punts de vista coincidents o no, al voltant dels temes que ens proposen els autors. Es pot organitzar una trobada cada trimestre. Els lots de llibres es poden aconseguir a les biblioteques públiques.

10. EL JOC

Tenir una biblioteca amb milers de llibres no pressuposa garantir lectors. Allò que de debò ens interessa no és la quantitat de llibres que hi ha a les prestatgeries sinó què fem amb ells.

Una bona manera de presentar els llibres és a partir del joc. El joc permet una descoberta, un aprenentatge socialitzat i una conscienciació dels problemes reals a partir de les possibilitats expressives i creatives dels infants.

A la biblioteca de l'Escola organitzem algunes sessions que tenen el joc com a fil conductor de l'activitat lectora. Prenem com a base les normes de jocs de taula coneguts per tothom (trencaclosques, dòmino, cartes, *memory*, *trivial*, etcètera) sobre les quals fem les adaptacions corresponents. Hi ha llibres que ho permeten especialment.

CONCLUSIÓ

D'accions se'n poden fer un munt. A l'escola fem les que hem referit i, a més, facilitem altres activitats com les maletes familiars, els diaris de lectura, els cromocontes, el joc del personatge misteriós, les lectures dramatitzades, els recitals poètics, les exposicions creatives, les activitats d'escriptura a partir d'un llibre, els jocs, els judicis als personatges, les visites d'autors, l'atrapallibres, la marató de contes, etcètera.

Hi ha una prèvia indispensable, la premissa principal: que el mestre, l'equip de mestres, n'estigui convençut i elabori i porti a terme un pla de lectura general amb l'objectiu de procurar que els nens no siguin uns simples *llegidors* sinó que esdevinguin autèntics *lectors* que puguin emocionar-se amb la lectura d'un poema de Joana Raspall, *lectors* a qui tremolin les mans quan llegeixin les aventures d'en Pere Vidal, *lectors* que siguin capaços de trobar els arguments i els criteris que els permetin conèixer la vida.

Una vegada, André Maurois va dir que la lectura és una bona manera de comprendre la vida i viure-la millor. I és ben cert, perquè mitjançant aquesta

pràctica ens podem familiaritzar amb les emocions, els sentiments i les passions més universals. Llegint podem comprendre el significat de la solidaritat, de la llibertat, de l'amor i també, és clar, de l'enveja, de l'odi i de l'ambició.

Els camins del coneixement són il·limitats i si els passem amb els nostres alumnes els ajudarem a anar més lluny encara. Fem com deia Goethe quan recomanava llegir cada dia un poema, disfrutant cada pensament, cada paraula, pausadament. Val la pena.

Jaume Centelles Pastor
Mestre de l'escola Sant Josep – el Pi de l'Hospitalet
A/e jcentell@xtec.cat
www.jaumecentelles.cat
gener 2008